

MAVZU: MASOFALI O'QITISHNING DIDAKTI PRINSIPLARI

Amaliy mashg'ulotning maqsadi: Talabalarga Masofaviy o'qitishning Didaktik prinsiplari haqida ma'lumot berish

Nazariy qism:

Endi o'z tarkibiga o'qituvchilar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlashni olgan masofaviy ta'limning asosiy didaktik tamoyillari ustida to'xtaylik. Ma'lumki, bugun masofaviy ta'lim, ta'limni rivojlantirishning tarkibiy qismiga aylandi. Shu bois ta'limning an'anaviy didaktik tamoyillari masofaviy ta'lim shakllari uchun ham asos bo'lib, ta'limning bunday texnologiyasi takomillashib boradi, ya'ni yangi o'quv muhiti uchun yangi shartlar va mezonlar bilan to'ldiriladi. Bunday jarayonda mavjud didaktik tamoyillar qanday takomillashishi bilan tanishaylik.

Ma'lumki, o'qitishda *ta'limning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarga yo'naltirilganlik tamoyiliga* ko'ra, o'qituvchi tomonidan talabalarda ma'lum bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirayotib, aniq bir mavzu bo'yicha darsning tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi salohiyatini unutmazlik nazarda tutiladi.

Masofaviy ta'limda bu tamoyil, tinglovchini bilish faoliyatining kreativ tavsifi tamoyili ko'rinishida talqin qilinadi. Kreativ axborot texnologiyasi interfaol bo'lib, tinglovchidan tashqi dunyo axborotini o'z tavsifi, intilishi bilan xususiy holga almashtirishni talab qiladi, ya'ni masofaviy ta'limning kreativ tavsifi, masofaviy-ijodiy faoliyati asosidagina amalga oshirilishi mumkinligini ma'lum qiladi.

O'qitishning ilmiylik tamoyilini masofaviy ta'lim jarayonida amalga oshirish tinglovchilarni ma'lum fan bo'yicha o'qitishining mazmuni bo'yicha ilmiy dalillar, tushuncha va qonuniyatlari hamda nazariyalar bilan qurollantirishni nazarda tutadi. Ilmiylik tamoyili tinglovchilardan ilmiy izlanishning bilim va malakalarini rivojlantirishni talab qiladi. Buning uchun o'qitishda, laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarini bajarishda tadqiqotning muammoli elementlarini joriy qilishni talab qiladi. Mazkur tamoyilni masofaviy ta'limda qayta shakllantirish yana ham fundamental tus oladi.

Ta'limning fundamentalligi tinglovchining bilish bo'yicha talablarga mosligini tavsiflovchi didaktik tamoyil, psixologik talablarga nisbatan quyidagi aniq mezonlarni ilgari suradi:

- ta'lim oluvchining yuqori motivatsiya talablari;
- shaxsning qo'yilgan maqsadga erishishga yo'naltirilganligi;
- muloqotga nisbatan yetarlicha yuqori qobiliyat;
- o'z xatolarini tuzatib borishi, o'zini rivojlantirish bo'yicha intilishi;
- tinglovchining tashqi ta'limiy mahsulotlarga nisbatan ichki shaxsiy talablarining mosligi.

Bu tamoyilga ko'ra tinglovchi, bir mavzu bo'yicha, kamida, ikkita ijodiy ishni bajarishi talab etiladi. Bu tamoyil ijodiy rusumdagi masofaviy o'qitishni, ta'limning ma'lum hajmdagi mazmunini o'zlashtirishnigina nazarda tutgan an'anaviy rusumidan keskin farqlaydi. An'anaviy o'qitishda, ta'lim standartlari sifatida tinglovchi mahsulotlaridagi diagnostik o'zgarishlarining zarurligini taqozo etmasligi bilan an'anaviy nazorat tizimining kamchiliklarini ko'rsatadi.

Shuningdek, masofaviy o'qitishda, aniq faoliyat yo'li bilan axborotlarni qabul qilishning erkin tanlash tamoyilini ham yuqoridagi tamoyilning davomi sifatida qabul qilish mumkin.

Tizimlilik va ketma-ketlik tamoyili esa an'anaviy o'qitishda bilimlar, o'quv va malakalarni ma'lum tizimda, aniq ketma-ketlikda va o'quv materialining har bir yangi

elementini bir-birlari bilan uzviy bog‘lanishda va mantiqiy ketma-ketlikda tushishini taqozo qiladi.

Masofaviy ta’limda o‘quvchining (yoxud tinglovchining) *individual ta’lim olish bo‘yicha chiziqli tamoyili* shakllanadi. O‘quvchining o‘z ta’limini faollashtirish maqsadida, o‘quv jarayonining barcha metodologik darajalarida tanlash tizimi shakllantirilgan bo‘lib u ta’lim oluvchining bu sohada o‘z shaxsiy maqsadini aniq qo‘yishini, mashg‘ulotlarning ustuvor yo‘nalishlarini hamda ta’limning turli sohalarida o‘qitishning shakl va tezkorligini tanlash va ta’minlashni ko‘zda tutadi.

O‘qitishda, o‘quv materiallarining o‘zlashtirilishi (qiyinchiligiga ko‘ra) tamoyili, ya’ni o‘qitish o‘quvchining real o‘quv imkoniyatlari darajasida tashkil etilishi va bunda o‘quvchi intellektual, jismoniy, ortiqcha axloqiy yuklama his etmasligi, uning sog‘lig‘iga putur yetkazmasligi lozimligini uqtiradi.

Masofaviy ta’limda aniq masofaviy kurslarni o‘qitishda, *o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish tamoyili* sifatida keladi. Bu tamoyil asosida tinglovchi yoki o‘quvchilar shaxsining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, masofaviy kurslarning moduli tuziladi. Bunda tinglovchilarning shaxsiy xususiyatlari quyida uch daraja: psixofiziologik, psixologik, psixosotsiologik xususiyatlari bo‘yicha hisobga olinadi.

Ko‘rsatmalilik tamoyili, uning barcha xususiyatlarini, ya’ni ta’limda shaxsning barcha sezgi organlariga ta’sir qilishni hisobga olgan holda, ta’limning samaradorligiga erishish imkonini yaratish tushuniladi. Masofaviy ta’limda bu maqsadlarga erishish uchun virtuallashtirish tamoyili maydonga keltiriladi. Unda xususan videofilmlar, kompyuterning o‘rgatuvchi dasturlari, interfaol texnologiyalardan keng foydalanish nazarda tutiladi. Ko‘rgazmali materiallardan, multimedia testlardan foydalanishning keng metodikasi masofaviy ta’limda ko‘rgazmalilik tamoyilining shakllangan ko‘rinishi sifatida namoyon qiluvchi muhim vositalar hisoblanadi.

Ta’limda bilimlarning mustahkamlash anglashilganlik tamoyili, ta’limning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi natijalarining ta’sirchanligi tamoyili, erishilgan bilim, malaka va ko‘nikmalarning mustahkamligini, bilimlarning amaliy yo‘naltirilganligini, hayotiy muammolarni hal etishga qaratilganligini ta’minlash bilan muhim.

Bulardan tashqari masofaviy ta’limda:

- masofaviy ta’lim natijalarini baholash faoliyati mezonlarining axborot oldidagi ustuvorli tamoyili – o‘quvchining faoliyatiga oid natijalarga qarab belgilanadi;
- o‘quvchi tomonidan masofaviy ta’limda o‘rganiladigan fan bo‘yicha ta’limiy mahsulotlarning yaratilish tamoyili. Bunda ijodiy turdagi masofaviy ta’lim asosini o‘quvchi tomonidan yaratiladigan ta’limiy mahsuloti nazarda tutiladi;
- interfaol tamoyil – masofaviy ta’limning yetakchi talablari mohiyatini ko‘rsatadi. Bu asosda o‘qituvchi interfaol metod asosida o‘quvchi faoliyatini butun o‘quv kursi davomida nazorat qilish va unga tuzatishlar kiritish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

NAZORAT SAVOLLARI:

1. O‘qitishda ta’limning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarga?
2. O‘qitishning ilmiylik tamoyili?
3. Ta’limning fundamentalligi?